

Quliyeva Ülviyyə İnqilab qızı⁹

ORTA MƏKTƏBLƏRDƏ BİOLOJİ VƏ TİBBİ BİLİKLƏRİN TƏDRİSİNİN ƏHƏMİYYƏTİ

Həyat üçün insanın tam sağlamlığını və sağlam təbiiyə olunmasını zəruri sayan mütəfəkirlerimiz çoxdur. Onların fikrincə, sağlam adam dedikdə, yalnız fiziki cəhətdən düzgün inkişaf etmiş sağlam, qüvvətli, çevik adam deyil, bununla yanaşı, həm də sağlam şüurlü, düşüncəli, fikirli, saf qəlbli və xeyirxah, xalqın və vətənin azadlığı, inkişafı, xösbəxtliyi naminə cəsarətlə, namusla çalışan, belə bir işlərdən zövq alan, nəcib əxlaqi sifətlərə malik, sağlam zövqlü, şən təbiətli insan nəzərdə tutulur. İnsanın ahəngdar sağlam təbiiyə edilməsi onun hərtərəfli inkişafı və həyata hazır olması deməkdir. Görkəmli mütəfəkkirlər, pedaqoqlar sağlamlığın vasitə və yollarını da göstərmişlər. Qeyd edirlər ki, sağlamlığın əsası uşaq yaşlarından möhkəm qoyulmalıdır. Rus alimi V.Q. Belinski deyir ki, birinci vəzifə uşağın sağlam, bədənə möhkəm, oynaq və çevik olmasına çalışmaqdan ibarətdir. Bu cəhətdən beynin sağlamlığına xüsusi fikir verilməlidir (1, s.73).

Gənclərin sağlam təbiiyə olunması, məktəblilərin tibbi biliklərlə silahlandırılması pedaqoji kollektivlərin əsas vəzifəsi kimi bu gün öz aktuallığını itirməmişdir. Çünki müstəqil respublikamızı sağlam, hərtərəfli inkişaf etmiş, həyata hazır gənclər idarə etməlidirlər. Sağlam yaşamağın əsas şərtlərindən biri isə tibbi biliklərə yiyələnməkdir. Tibbi bilikləri ixtisasından, peşəsindən asılı olmayaraq hamının öyrənməsi zəruridir. Həyata tam hazır, sağlam gəncliyin yetişdirilməsi fənlərin tədrisində həyata keçirilməlidir. Tədrisi elə qurmaq lazımdır ki, hər bir məktəbli tibbi-gigiyenik biliklərə yiyələnərək sağlamlığı qayğısına qalmaq bacarsın və firavan həyat sürsün. Problemin məktəblərdə yüksək səviyyədə həllində müəllimlərin tibbi təhsilə malik olmasının, tədris işinin müasir tələblərini, onun nəzəriyyə, metodika və praktikasını yaxşı bilməsinin əhəmiyyəti böyükdür (2, s.81).

Biologiyamın tədrisində tibbi-gigiyenik biliklərin öyrədilməsində əsas məqsəd uşaq və gəncləri tibbi biliklərlə silahlandırmaq, sağlamlığının qorunması, yarana biləcək problemlərin qarşısının alınması, sağlam həyat tərzini keçirmələri, həyatda, sağlamlıqda baş verə biləcək təhlükələri, riskləri qabaqcadan görməsi və onlara qarşı mübarizəyə hazır olması, zərərli vərdislərdən uzaqlaşması kimi bilik, bacarıq, vərdislərə yiyələndirməkdir.

Həmin məqsədə nail olmaq üçün şagirdlərə öyrədiləcək biliklər bir neçə istiqamətdə həyata keçirilməlidir:

1. Şagirdlərin bilik keyfiyyətinin yüksəldilməsi.
2. Bədbəxt hadisələrdə özünə və yoldaşına yardım göstərməsi.
3. Zərərli vərdislərdən, infeksiya xəstəliklərdən qorunması.
4. Şagirdin peşəyönümlü və sağlam həyat mövqeyinə düzgün istiqamətləndirməsi.

Tibbi biliklər şagirdlərin sağlamlığına və normal inkişafına xidmət edən keyfiyyətlər formalaşdırılmalıdır (3, s.27).

Tibbi biliklər şagirdlərin təlim-təربiyəsinə müsbət təsir göstərməli, sağlam böyümə və inkişafına imkan yaratmalıdır. Şagird təhlükələrdə, bədbəxt hadisələrdə özünə və yoldaşına yardım göstərmək imkanına malik olmalı, zərərli adətlərdən və xəstəliklərdən qorunmağı bacarmalı, peşəseçiminə, əsil vətəndaş kimi yetişməli və xalqına, elinə, obasına layiqli töhfələr verməlidir.

Tibbi biliklərin tədrisi şagird həyatda baş verən risklərə, təhlükələrə qarşı çıxmaqla, sağlam yaşamaq hüququnu qoruması üçün cəsarətli, mübariz, iradəli olmaq keyfiyyətləri aşılamalı, özünə, bilik, bacarığına inamını artırmalıdır.

Şagirdlərə biologiya ilə əlaqələndiriləcək tibbi biliklərin öyrədilməsi aşağıdakı təlim nəticələrinin əldə edilməsinə şərait yaratmalıdır.

Tibbi biliklərlə əhatə olunmuş şagird sağlamlıq anlayışı, vətəndaşların, uşaqların sağlamlıq hüququ, xəstəliklər, onların səbəbləri, yayılması, profilaktikası və müalicəsi, qidalanma gigiyenası və mədəniyyətinə dair məlumatları, sağlamlığı möhkəmləndirən amilləri öyrənmiş olaqdır. Qidalanma, gün rejimi, fiziki təbiiyə, istirahət, təmiz hava, idman, zehni və fiziki fəaliyyət, sağlamlıqda təbii amillərdən istifadənin zəruriliyi, şəxsigigiyena qaydaları, zərərli adətlər və vərdislərin (siqaret, alkohol, narkotik maddələr) mənfii təsiri barədə məlumatlı olub çevrəsində olan yeniyetmə və gənclərin sağlam həyat tərzinə müsbət təsir göstərəcəkdir.

Tibbi biliklər əldə etmiş şagird aşağıdakı bacarıqlar əldə etmiş olur:

- ✓ Sağlamlıq hüququnu qorumaq, pozanlarla mübarizə etmək;
- ✓ Müxtəlif xəstəliklərdən, təhlükələrdən qorunmaq;
- ✓ Təhlükələrdə ilk tibbi yardım göstərmək;

- ✓ Qidanın təmizliyini, yararlılığını, keyfiyyətini təyin etmək;
- ✓ İdmanla, fiziki təbiiyə ilə məşğul olmaq;
- ✓ Sağlamlığı üçün təbii amillərdən istifadə etmək;
- ✓ Şəxsi gigiyena və məişət gigiyenası qaydalarına əməl etmək;
- ✓ Yoxlucu xəstəliklərdən qorunmaq və onların yayılmasının qarşısını almaq;
- ✓ Xəstələndikdə müalicə olunmaq;
- ✓ Zərərli vərdislərdən və toksiki maddələrdən uzaq olmaq;
- ✓ Virus və irsi xəstəliklərə qarşı mübarizə aparmaq;
- ✓ Cinsi inkişafının normallığını təmin etmək;
- ✓ Normal cinsi həyata hazır olmaq;
- ✓ Riskli davranışlara yol verməmək;
- ✓ Ətraf mühiti cəmiyyətin sağlamlığı üçün qorumaq.

Tibbi biliklərə yiyələnmiş şagirdə aşağıdakı münasibətlər formalaşacaq:

- ✓ Sağlamlığının və sağlamlıq hüququnun qorunması məsuliyyətini duyacaq;
- ✓ Sağlamlığını inamı artacaq;
- ✓ Yediyi qidanın yararlılığına əmin olacaq;
- ✓ Gün rejiminə əməl etməyin, idman və fizikativə ilə məşğul olmağın sağlamlığa müsbət təsirinə inanacaq;
- ✓ Təbii amillərdən istifadə edərkən israfçılığa yol verməyəcək, qənaətcil olacaq;
- ✓ Şəxsi və məişət gigiyenasına məsuliyyətlə yanaşacaq;
- ✓ Xəstəliklərdən qorunduğuna əmin olacaq və təhlükəsizliyinə inanacaq;
- ✓ Zorakılığı, zərərli vərdisləri pisləyəcək, onlara mənfii münasibət nümayiş etdirəcək;
- ✓ Sağlam cinsi həyata hazır olduğuna və sağlam nəsil yetişdirməsinə inamı artacaq;
- ✓ Özünün və başqalarının sağlamlığının qorunmasına məsuliyyətlə yanaşacaq;
- ✓ Sağlamlığı ilə bağlı problemlərinin həllinə inanacaq.

Göstərilən faydalı, səmərəli nəticələrin əldə edilməsi şagirdlərə tibbi biliklərin verilməsinin zəruriliyini bir daha artırır. Tibbi biliklərlə əhatə olunmuş şagirdlər öz bilik, bacarıq və münasibətlərinə uyğun olaraq digərlərinə də, hətta öz valideynlərinə, ətrafdakı insanlara müsbət təsir göstərə biləcəkdir. Göstərilən təlim nəticələrinin əldə edilməsi şagirdlərin bu günkü və gələcək sağlam həyatını, təhlükələrdən uzaq yaşamasını, inkişafını təmin edəcəkdir (4, s.112).

Gözlənilən təlim nəticələrinin əldə edilməsi üçün müəllimlərdə də bir çox bilik, bacarıq və münasibətlərin olması zəruridir. Müəllim sağlamlıq və onu pozan amillər haqqında biliklərə yiyələnməli, tibb sahəsindəki yeniliklərdən xəbərdar olmalı və onları tədris etdiyi biologiya fənninin mövzuları ilə əlaqələndirilməlidir. O, fəal təlim metodlarını, nəticəyönümlü tədrisə həyata keçirmək bacarıqlarına malik olmalıdır. Şagirdlərin şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşaraq onların bu sahədə biliklərinə, bacarıqlarına arxalanmalı müstəqilliyinə əmin olmalı, onlardan gözlənilən nəticələrin əldə edilməsinə inanmalıdır. Şagirdlərin tibbi bilik və bacarıqlara yiyələnməsinə əmin olmalı, onlardan gözlənilən nəticələrin əldə edilməsinə inanmalıdır. Şagirdlərin hüquqlarına, xüsusilə sağlamlıq, istirahət hüququna hörmətlə yanaşılmalıdır.

Biologiya və tibbi biliklərin tədrisi ilə məşğul olan müəllim münasibətlərin sağlamlığa mənfii təsirini bilərək şagirdlərinə onun emosiyalara uymadan, səbir və təmkin göstərməklə həll edilənlər kimi imkanlara nəzər saldıqda bir sistem, ardıcılıq özünü göstərir.

Bioloji təhsilin tibbi-gigiyenik biliklər öyrədilməsi imkanlarına nəzər saldıqda bir sistem, ardıcılıq özünü göstərir. İbtidai siniflərdə verilmiş sadə tibbi-gigiyenik anlayışlar şagirdlərin yaş və bilik səviyyəsinə uyğun inkişaf etdirilir, sağlamlıq üçün zəruri şərtlər öyrədilir.

Tibbi biliklər gənc nəslin gələcək həyata tam hazır, sağlam, gümrəh, fəal həyat tərzinə malik, istədiyi sahədə yüksək səviyyəli mütəxəssis kimi fəaliyyət göstərə bilən, sağlam ailə qurmağa hazır, normal övlad dünyaya gətirmək və onu təbiiyə etməyə qadir, vətəninə, xalqını, torpağını sevərək yaşamağa layiq şəxsiyyətin formalaşmasına imkan verər. Odur ki, fənlərin tədrisində məzmunu uyğun, şagirdlərin yaş səviyyəsinə nəzərə alınaraq tibbi biliklər öyrədilməlidir.

Tibbi biliklər nəinki hər kəsin sağlam həyat tərzinə, həm də onu əhatə edənlərin sağlamlığına güclü müsbət təsir göstərir. Məktəb rəhbərliyi də şagirdlərə tibbi biliklərin öyrədilməsinə zəruri proses kimi baxmalıdır. Çünki, tibbi biliklər gənc nəslin, gələcəyin cəmiyyət qurucularının sağlam, gümrəh böyüməsinə, işləməsinə, yaşamasına xidmət edir (5, s.315).

Orta ümumtəhsil məktəbləri şagirdlərinə öyrədiləcək tibbi biliklərin seçilməsinə xüsusilə diqqət yetirmək lazımdır. Təhsilin tarixən nə formada dəyişməsinə əsaslı olmayaraq məqsəd gənc nəslin sərbəst həyata nəzarətdirilməsi olmuş və indi də həmin məqsəd uğrunda çalışırıq. Təlim-təربiyənin daha səmərəli yolları, metodları, formaları axtarılır, tətbiq edilir. Pedaqoq alimlərimiz gənclərin həyata daha dolğun hazırlanmalarına dair tədqiqatlar aparır, yeni metod və yolları eksperimentdən keçirir, daha səmərəli, keyfiyyətli elementlərin tətbiqinə çalışırlar. Gənclərin həyata hazırlanmalarına bir neçə istiqamətdə aparılmalıdır:

- 1) Şagirdlərin bacarıqlı mütəxəssis, peşə sahibi kimi yetişdirilməsi;
- 2) Gənclərin Vətəni müdafiyyə, normal ailə həyatına hazırlanması;
- 3) Şagirdlərin sağlamlığını qorumağı bacaran vətəndaş kimi formalaşdırılması;
- 4) Gənc nəslin fəal cəmiyyət qurucusu və görkəmli şəxsiyyət kimi yetişdirilməsi.

Gənclərin həyata hazırlanmalarının hansı istiqamətinin həyata keçirilməsindən asılı olmayaraq birinci vacib şərt onların sağlamlığı olmalıdır. Deməli, şagirdlərə fənlərin tədrisində sağlamlıq haqqında müvafiq biliklər çatdırılmalıdır.

⁹ ADPU-nun Ağcabədi filialının baş müəllimi. ulviyye.quliyeva@agcabedi.adpu.edu

Onlara sağlamlığın mahiyyəti açıqlanmalı, ona müsbət təsir edən amillər öyrədilməli, həyatda onlardan necə faydalanmaq məsələləri izah edilməlidir.

Şagirdlərə yaş və bilik səviyyəsinə uyğun tibbi-gigiyenik biliklər verilməli və tərbiyə aşılanmalıdır. Məktəblilərə ilk tibbi-gigiyenik anlayışlar ibtidai siniflərdə öyrədilir. İbtidai sinif fənləri şagirdlərə sadə tibbi-gigiyenik anlayışların öyrədilməsinə imkan verir. "Oxu", "Ana dili", "Həyat bilgisi" fənlərinin də bu sahədə imkanlar genişdir. Yuxarı siniflərdə isə şagirdlərə ən vacib tibbi biliklər verilməlidir. Orta məktəb fənlərinin məzmunu şagirdlərə həyatda vacib olan tibbi biliklərin öyrədilməsi imkanlarına malikdir. Biologiya tibbi bilik və tərbiyə aşılanması baxımından daha imkanlı fənlərdəndir. İmkanları aşağıdakı kimi sistemləşdirmək olar:

1) İbtidai siniflər – sadə tibbi-gigiyenik anlayışların öyrədilməsi. Təmizlik işləri, infeksiyon xəstəliklərdən qorunma tədbirləri, peyvəndlərin əhəmiyyəti, zərərli bitki və qida məhsullarının tanınması, onlardan qorunma qaydaları, heyvanları tanımaq, heyvan dişləməsi, onların yaydığı xəstəliklər haqqında məlumatlar verilə bilər.

2) Bitkilər kursu (6–7-ci siniflər) – sağlamlıqda bitkilərin əhəmiyyəti, dərman bitkiləri və onların müalicəvi təsiri, istifadə üsulları, zərərli bitkilər və onlarla davranma qaydaları, bitkilərlə zəhərlənmə, allergiyalar zamanı ilk yardımların göstərilməsi xəstəlik törədən bakteriya, göbələklər və onların törətdiyi xəstəliklərin öyrədilməsi imkanına malikdir.

3) Zoologiya kursu 7–8-ci siniflərdə tədris edilir. Heyvanların quruluşu, fiziologiyası, yayılması, çoxalması, əhəmiyyəti, fəaliyyətlərinin öyrədilməsi ilə yanaşı, müalicə əhəmiyyətli heyvan mənşəli dərmanlar, eyni zamanda heyvanların törətdikləri və yaydığı xəstəliklər, xəstəliklərin yayılmasını qarşısını alması, yoluxucu, zoonoz, helmintoz xəstəliklər, zərərli heyvanlar, heyvanların insanlara yetirdiyi zərərətə də şagirdlərə çatdırılmalıdır. Heyvan xəstəliklərindən qorunma qaydaları, heyvanların insan sağlamlığında əhəmiyyəti və zərəri kimi biliklər şagirdlərə verilməlidir.

4) İnsan və onun sağlamlığı kursunun tədrisində (9-cu sinif) insan, onun quruluşu, fiziologiyası ilə yanaşı, sağlamlığı, sağlamlığa təsir edən amillər, xəstəliklərin profilaktika və müalicəsi, bədbəxt hadisələrdə ilk yardımların göstərilməsi, xəstələrə qulluq, şəxsi gigiyenaya aid biliklərin verilməsi mümkündür. Burada şagirdlərə sağlamlığa təsir edən müsbət amillərdən faydalanma üsulları, mənfi amillərdən qorunma tədbirləri də öyrədilməlidir. Eyni zamanda ağıllıqdan məhrum insanın sağlamlığına təsir edən faktorları (siqaret çəkilmə, alkohollu içkilərin, narkotik maddələrin qəbulu), sağlam ailə həyatı, cinsi orqanların gigiyenası, xəstəliklərin profilaktikası, müalicəsi, dərmanların tərbiyəvi təsirləri haqqında anlayışlar, QİÇS (Qazanılmış İmmun Çatışmazlığı Sindromu), kimitəhlükəli xəstəliklərin qarşısını alması tədbirlərinin öyrədilməsi mümkündür.

5) 10–11-ci siniflərdə tədris edilən ümumi biologiya kursunda şagirdlərin öyrədiyi biliklər, o cümlədən tibbi-gigiyenik biliklər də ümumiləşdirilir. Burada bakteriya və virusların törətdiyi xəstəliklər, onların profilaktikası, genlərlə, xromosomlarla bağlı irsi xəstəliklərin qarşısını alması kimi məsələlər öyrədilməlidir. Mühit amilləri, onların sağlamlığa təsiri, sağlamlıq üçün lazımı şərait və onun əldə edilməsi qaydaları, gigiyenaya əməl edilməsi məsələləri öyrədilə bilər (6, s.147).

Tibbi biliklər nəinki hər kəsin sağlam həyat tərzinə, həm də onu əhatə edənlərin sağlamlığına güclü müsbət təsir göstərir. Şagirdlərə öyrədiləcək tibbi biliklər bir sıra şərtləri özündə cəmləşdirir:

- 1) Həyatda daha çox lazım olan, şagirdlər tərəfindən başa düşülən tibbi-gigiyenik anlayışlar seçilməlidir.
- 2) Tibbi biliklər elmə əsaslanmalı, mövzu və həyatla tam əlaqələndirilmə imkanına malik olmalıdır.
- 3) Şagirdlərin yaş və psixi xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır.
- 4) Tibbi biliklərə şagirdlərdə inam yaradılmalıdır.
- 5) O, proqram materialını ağırlaşdırmamalı, çətinləşdirməməli, daha maraqlı olmasına, asan başadüşülməsinə imkan verməlidir.

6) Öyrədilən tibbi biliklər şagirdlərin və onların əhatə edənlərin sağlamlığına, normal inkişafına xidmət etməli, tibbi-gigiyenik bacarıq və vərdişlər formalaşdırılmalıdır.

7) Tibbi biliklər şagirdləri çaşdırmamalı, qorxutmamalı, əksinə onlarda mübariz, qorxmaz, cəsarətli olmaq hissləri aşılamalıdır.

8) O, şagirdləri ekstremal vəziyyətə salmamalı, əksinə həmin hallardan çıxmağa kömək etməlidir. Bir sözlə, şagirdlərə öyrədilən tibbi biliklər onları sağlam həyata hazırlamalıdır (7, s.35).

Şagirdlərə öyrədiləcək tibbi biliklər aşağıdakı prinsiplərə əsasən seçilməlidir:

- ✓ Həyatda daha çox lazım olan, şagirdlər tərəfindən başa düşülən tibbi-gigiyenik anlayışlar seçilməlidir.
- ✓ Tibbi biliklər elmə əsaslanmalı, mövzu və həyatla tam əlaqələndirilməlidir.
- ✓ Şagirdlərin yaş və psixi xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır.
- ✓ Tibbi biliklərə şagirdlərdə inam yaradılmalıdır.
- ✓ Proqram materialını ağırlaşdırıcı, çətinləşdirici anlayışlardan istifadə edilməməli, onun maraqlı olmasına, asan başa düşülməsinə imkan verilməlidir.

✓ Öyrədilən tibbi biliklər şagirdlərin və onların əhatə edənlərin sağlamlığına, normal inkişafına xidmət etməli, tibbi-gigiyenik bacarıq və vərdişlər formalaşdırılmalıdır.

✓ Tibbi biliklər gəncləri zərərli vərdişlərdən uzaqlaşdırmalı, sağlam ailə həyatına və hərbi çağırışa hazırlamalıdır.

✓ Tibbi biliklər şagirdləri çaşdırmamalı, qorxutmamalı, əksinə onların mübariz, qorxmaz, cəsarətli olmasına kömək etməlidir.

✓ Şagirdləri ekstremal vəziyyətə salmalı, əksinə həmin hallardan çıxmasına imkan verməlidir.

✓ Şagirdlərə öyrədilən tibbi biliklər onları sağlam həyata hazırlamalıdır.

Müəllim şagirdin orqan və orqanlar sisteminin quruluşu, funksiyaları, yaş xüsusiyyətlərini bilməli, onun normal əqli və fiziki fəaliyyəti üçün lazım olan sağlam psixoloji mühiti təşkil etməlidir. Sanitar-gigiyenaya qaydalarına əməl olunmaqla uşaqlara təbliğ edilməli, fəvqəladə və təxirəsalınmaz hallarda ilk tibbi yardım qaydalarını təbiiq etmək bacarığı onlara aşılanmalıdır. Bütün bunlar müəllimdən müəyyən səviyyədə tibbi-bioloji biliklərin olmasına tələb edir. Tibbi-bioloji elmlərin əsasını anatomiya, fiziologiya və gigiyenaya təşkil edir. Müasir anatomiya, fiziologiya və gigiyenaya müxtəlif yaş dövrlərində insan orqanizmində baş verən dəyişiklikləri və prosesləri öyrənir.

İnsan embriogenesinin, eyni zamanda uşaqların müxtəlif yaş dövrlərinin anatomik-fizioloji xüsusiyyətlərini öyrənilməsi pedaqoqlar, psixoloqlar və tərbiyəçilər üçün mühüm material verir. Təlim- tərbiyənin effektivliyi, nəticəsi uşaq və yeniyetmələrin anatomik-fizioloji yaş xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması ilə sıx əlaqədardır. Yaş anatomik-fizioloji xüsusiyyətlərini bilmək fiziki tərbiyədə də effektiv təlim metodlarını seçməkdə müstəsna əhəmiyyətə malikdir (8, s.27).

Peşə standartına uyğun olaraq müəllim şagirdlərin psixoloji-fiziki inkişaf xüsusiyyətlərini və sağlamlıq vəziyyətini nəzərə almalıdır. Bundan əlavə hər bir müəllim yaşla əlaqəli inkişaf qanunauyğunluqlarını, inkişaf mərhələlərini, orqanizmin yaş xüsusiyyətlərini nəzərə almaq üçün müəyyən biliklərə malik olmalıdır.

Uşaq orqanizminin ətraf mühit amillərinə həssaslığı və reaktivliyi yaşlı insan orqanizmi ilə eyni deyil. Buna görə də məktəblilər üçün gigiyenik qaydalar müəyyən edilərkən orqan və sistemlərin morfoloji və funksional cəhətdən yaş xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Bu zaman uşaqların məşğulluq və istirahət saatları, iqlim şəraiti də nəzərdən qaçmamalıdır.

Hər bir müəllim uşaq orqanizminin anatomik və fizioloji xüsusiyyətlərini, gigiyenik tələblərini və bunlarla bağlı yaş xüsusiyyətlərini bilməli, gündəlik pedaqoji fəaliyyətdə sağlamlığın möhkəmləndirilməsi ilə bağlı tədbir komplekslərindən istifadə etməlidir. Çünki uşaq və yeniyetmələrin sağlamlığının qorunması və möhkəmləndirilməsi bundan çox asılıdır.

Uşaq gigiyenası müəllimlərə tədris prosesinin təşkili, şagirdlərin gün və istirahət rejimi, qidalanma şərtləri üçün elmi əsaslandırılmış gigiyenik normaları təqdim edir. Məktəb gigiyenası zərərli ətraf mühit amillərinin aradan qaldırılması, uşaq və yeniyetmələrin yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması işini də həyata keçirir. Müəllimlərin anatomiya, fiziologiya və məktəb gigiyenası üzrə müvafiq biliklərə malik olması uşaqların sağlamlığının qorunması, böyüməsi və inkişafı üçün optimal şəraitin yaradılmasına töhfəsini verir.

Beləliklə, insan anatomiyası və fiziologiyası xüsusi pedaqogikanın təbii-elmi əsasının qoyulmasına xidmət, məktəbəqədər və məktəbəyaxşı uşaqların təlim-tərbiyə prosesi ilə bağlı məsələlərin həllinə produktiv yanaşmanı təmin edir. Müasir şəraitdə pedaqoq, tərbiyəçi və loqopedlərin müəyyən həcmdə tibbi-bioloji biliklərə malik olması təlim-tərbiyə problemlərinin həllinə dair müasir tibbi-pedaqoji yanaşmanın həyata keçirilməsində müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Ədəbiyyat:

1. Biologiyadan məsələ və çalışmalar. Bakı: Təbib, 2000, 150 s. (şərikli)
2. Reproaktiv sağlamlığın əsasları. Bakı: Şuşa, 2002, 128 s. (şərikli)
3. Botanikadan laboratoriya işləri. Bakı: Tərəqqi, 2002, 95 s.
4. Zoologiyadan laboratoriya işləri. Bakı: Tərəqqi, 2003, 139 s.
5. Həyatı bacarıqlara əsaslanan təhsil: V-IX siniflər, müəllimlər üçün dərs vəsaiti. Bakı: Mütərcim, 2006, 606 s. (şərikli)
6. Həyatı bacarıqlara əsaslanan təhsil: X-XI siniflər, müəllimlər üçün dərs vəsaiti. Bakı: Mütərcim, 2006, 302 s. (şərikli)
7. Biologiya dərslərində şagirdlərlə müstəqil işlərin təşkili // Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin "Xəbərləri". 2007, №6, s.333-338
8. T.Ə.Feyzullayev "Tibbi biliklərin əsasları" Bakı 2001
9. S.C.Əliyev "Tibbi biliklərin əsasları" Bakı-2004

Xülasə

Məqalədə gənclərin həyata hazırlanmasında, müasir tələblərə cavab verən şəxsiyyət kimi formalaşmasında sağlamlıq əsas şərtlərdən biri kimi qeyd olunur. Göstərilir ki, həyata tam hazır şəxsiyyətin əsas əlaməti sağlamlıqdır.

Xalqımızın maarifpərvər oğlu, görkəmli təbiətşünas alim Həsən bəy Zərdabi insanın həyatda xoşbəxt və şən yaşaması üçün var-dövlətə deyil, möhkəm bədən sağlamlığına malik olmasını zəruri şərt hesab etmişdir. "Dünyada bədən sağlamlığından artıq dövlət yoxdur" demişdir.

Təsədüfi deyildir ki, böyük rus pedaqoqu K.D. Uşinskinin pedaqoji sistemində şagirdlərin fiziki və mənəvi cəhətdən sağlam tərbiyə olunması məsələsi mühüm yer tutmuşdur. Azərbaycan xalq maarifinin böyük vətənpərvər oğlu N. Nərimanov uşaqların sağlam böyülmələri üçün əsərlərində yetərincə məsləhətlər vermiş, "Sağlam bədəndə sağlam ruh olar" demişdir.

Gənclərin sağlam tərbiyə olunması, məktəblilərin tibbi biliklərlə silahlandırılması pedaqoji kollektivlərin əsas vəzifəsi kimi bu gün öz aktuallığını itirməmişdir. Çünki müstəqil respublikamızı sağlam, hərtərəfli inkişaf etmiş, həyata hazır gənclər idarə etməlidirlər. Sağlam yaşamağın əsas şərtlərindən biri isə tibbi biliklərə yiyələnməkdir. Tibbi bilikləri ixtisasından, peşəsindən asılı olmayaraq hamının öyrənməsi zəruridir. Həyata tam hazır, sağlam gəncliyin yetişdirilməsi fənlərin tədrisi prosesində həyata keçirilməlidir.

Açar sözlər: sağlam gənclik, fiziki sağlamlıq, xoşbəxt gələcək, tibbi biliklər, sağlam tərbiyə, sağlam bədən, sağlam ruh, tibbi biliklərin tədrisi və s.